

Moj nazor o svijetu

Gustav Hauser je profesor anatomije i bakterijologije, te direktor patološkog instituta na sveučilištu u Erlangenu. U patologiji je dao novi pravac i podao nove vidike. Felix Meiner je u Leipzigu osnovao posebnu biblioteku »Die Medizin Gegenwart in Selbstdarstellungen«. U jednoj svesci te biblioteke opisuje i Hauser svoj život i svoj nazor o svijetu. Tai je opis vrlo interesantan, pa se u njemu zrcali istrena duša jednog učenjaka.

U svojoj sam mladosti nijekao Boga, kako to čine mnogi nezreli mladići. To sam stoga činio, jer je u ono doba bio rasprostranjen slobodoumni pokret i načela su Büchnerove knjige »Kraft u Stoff« trovala moždane nedorasle mladži i pripravljala su tlo materijalističkom nazoru o svijetu. Tada je bila ova stvar dotle došla, da su se mnogi izobraženi, osobito poluizobraženi ljudi strasili priznati svoju vjeru u Boga, samo da se tobože ne učine ograničenim ljudima. U višim sam razredima gimnazije često dulje raspravljao o teizmu i ateizmu i to sa svojim vjeroučiteljem, nirnberškim župnikom Augustom Löschom. Taj mi je uzorni čovjek pokazao svoju nepristranost, kada mi je kod apsolutorija dao u vjeri prvu notu moza negativnog stanovišta. Dakako do te zablude nijesam došao uslijed frivolne lakoumnosti, a niti sam popustio u čudorednosti, kako bi to dosljedno odgovaralo materijalističkom nazoru.

No čim sam više rastao u dobi i što sam se više kasnije udubao u prirodne nauke, što su mi se sve više otvarala čudesna priroda, to mi je sve više bilo jasnije, da je znanost beskonačno još daleko i da se spoznale velike tajne svijeta, i da ima područja, u koja ljudski ograničeni um ne će nikada moći da prodre. Ni nauka o panteizmu kojoj su se mnogi priključili, nije me mogla da zadovolji, jer ona po mom uvjerenju već unaprijed protuslovi pojmu Boga. Ta s pojmom božanstva spojeno je bezuvjetno i svojstvo vječnog bića; to biće mora biti vječno, mora imati svijest o svom postojanju, koji ne može da misli, nema volje, to nije nitakav Bog; to biće uopće ne bi bilo drugo nego možda surova, besvijesna moć. No ako ovom biću i priznamo i navedena svojstva i sposobnost, a u isto doba ne kažemo da je i vječan, to biće ne može biti Bog, nego je možda čovjek. Panteizam tvrdi, da je Bog isto što i materija, t. j. sav je svemir Bog, i taj je Bog vječan i posvudašnji. Tko priznaje tu nauku, predaleko će doći s načelima evolucije. A ipak se jedva koji pametan čovjek, pa ni prirodoslovac, ne usuđuje da o toj nauci posumnja. Ipak ne može nitko zanijekati, da je u razvitku naše zemlje postojala najprije anorganska masa i tekar iza nje da se pojavio život. Dakle, ako je materija isto što i Bog, mora da je bilo neko vrijeme, u kome Bog nije bio svijestan svog opstanka, nego je Bog došao do, Ja-svijesti tekar kroz čovjeka, koji je onda nadošao kao vrhovni stepen živućih bića. Ako

dakle prihvatimo nauku evolucije, mora da je onda bilo vrijeme, u kojem je Bog bio ispod čovječje savršenosti! Tako nas panteizam do-
 vodi ne samo do apsurdnosti, nego je on formalno sabotiranje pojma
 o Bogu.

No po mom mnijenju nije bolje sreće ni sada moderno meha-
 nično shvaćanje svijeta, kada je riječ o zadajim pitanjima. Ni to shva-
 ćanje ne može da protumači, kako je započeo život i svijet našega
 Ja. Bilo je to u proljeće g. 1898., kada sam za uskrasnih ferija u Lu-
 ganu stanovao skupa s Emilom Fischerom, Köfikerom, i histologom
 Hisom u istoj gostioni. Radosno se sjećam na naše razgovore, pune
 znanstvene pobude. To je bilo redovito kod našega stola. Upravo je
 u ono doba Emilu Fischeru bilo pošlo za rukom, da sintetično po-
 stigne prve stepene bjelančevine, pa se opravdano i ponosio tim otkri-
 ćem. Naravno je, da nam je to dalo povoda te smo započeli razgovor
 i o početku života. Uza svu izvanrednu važnost svog otkrića morao
 je Fischer priznati, da nas to otkriće nije ni za najmanji korak pri-
 maklo k rješenju ovog pitanja. Dapače i samo sintetično pravljenje
 bjelančevine ne znači mnogo, jer molekula bjelančevine kao takove ne
 daje života; ona samo pripada organizmu, pa bio taj organizam i tko
 primitivan i tako malen, da može proći čak kroz Berkeleyjev
 filter. No i kada bi se kome finom mehaničaru posrećilo, da napravi
 koji organizam, to bi on vazda bio bez života, kakova je izumrla ce-
 lula. Ovu izumrlu celulu ne može ništa da oživi, kada je u njoj nastao
 mir i život je izčeznuo.

Još je teže protumačiti svijest o našem Ja. U naše doba, kada
 je tehnika tako znatno razvijena, mogli bismo si barem u teoriji po-
 misliti neki veliki aparat koji bi imao čovječji stas, te koji bi kod
 udara stalnih tipki na naša pitanja podao i prividno pametne odgovore.
 No taj aparat nikad ne bi bio svijestan svojih regbi refleksno poda-
 nih odgovora. Ta pomislimo, da nijesu svi periferni organi samo po-
 moćni organi, nego je tu i supstancija moždana sa svojim provod-
ljivim stazama i mjestima primanja i izolacije, na koje djeluje vanj-
 ski svijet i podražuje ih. Svijest našega Ja je moć, kojom mi duševno
 osjećamo utiske i pretvaramo ih u pomisli i misli ili dajemo izraza svoje
 volje. Moždanski mehanizam nam to nikako ne može da protumači,
 pa ni pomoću najtočnije analize. I moždani su kao violina, iz koje
 kod našega sviranja izlaze harmonični glasovi neke melodije, a da
 violina nije si toga svijesna nit može sama da to izvodi. Tako su eto
 moždani međutim samo kao instrumenat, na kojem ono, što zovemo
 dušom, može da svira.

Upravo mehanička teorija ističe načelo kauzaliteta i njim hoće
 da sve protumači. Ta teorija time možda može da protumači jednostavne
 pojave, ali ne će te sreće biti, kada istražuje uzrok početku svih stvari.
 I Kant se izrazio, da za našu čisto teoretski t. j. znanstvenu spoznaju
 postoje neprolazne granice, pa je i sam vjerovao da postoji **osobni
 Bog.**

Ima ljudi, koji tvrde da vjera u osobnog Boga isključuje nauku evolucije. To tvrde osobito oni, koji se nabacuju »vječnim prirodnim zakonima«, a upravo oni te zakone najmanje razumiju. Tu bih ove ljude posjetio na ove Darvinove riječi: »Ni u najnestalnijim časovima nisam nikada bio ni ista; nikada nisam zanijekao Božji opstanak«. Uistinu vjera u Boga ne isključuje nauku o evoluciji. O tom sam lazi pitanje, kako je Bog stvorio svijet, nego da ga je stvorio? I teolozi veli da su, osobito ortodoksni i oni su mnijenja, zašto evolucija ne bi bila opravdana i šta ta ima s vjerom? Ta u vjeri ne dolazi pitanje, kako je Bog stvorio svijet, nego da ga je stvorio? I pobožni Isusovac Wasmann je, kako je poznato, napisao djelo o evoluciji u smislu descendenije.

Dakako ne možemo da si Boga savršeno predočimo. Mislim, da je i suvišno, ako si ti ne glavu razbijamo. I ako sam uvjeren, da se ljudski duh ne smije začati nijednog pitanja, uvjeren sam ipak, da je pitanje o Božjoj biti iznad svake duševne moći čovječjeg uma. Ta već sam pojam božanstva znači da je čovjeku neshvatljiv. Svakako je to frivolnost, kada Häckel veli u svojim »Welträtsel«, da osobnoga Boga možemo usporediti samo s plinovitim kičmenjakom. Dapače smatram, da je to više nego li frivolnost, dapače da je to zločin, ako neizobraženom narodu uzdrmano njegovom vjerom u Boga i dademo kao za uzdarje mjesto toga skroz neshvatljivu hipotezu i koja se temelji samo na providnoj znanosti. Svakako to je sigurno, da ovaj narod, koji je u svojoj masi izgubio vjeru u Boga i u transcendentne stvari, neminovno pada u krilo najtežeg materijalizma i uslijed toga taj narod mora propasti. Upravo u tome i je užasna pogibelj, koju sobom nosi protuvjerska socijalna demokracija. Bismarck je napisao u julu g. 1851. svojoj ženi: »Ne razumijem, kako čovjek, koji o sebi razmišlja i ipak ništa nezna o Bogu ili ne će da znade, kako taj hoće da živi uza sav prezir i dosadu, da živi životom, koji prolazi kao san, kao trava, koja brzo uvene; mi proživljujemo svoje godine kao u brbljanju. Ne znam, kako sam mogao prije podnijeti, pa ako bih morao sada da živim kao nekoć bez Boga, bez tebe, bez djece — uistinu ne bih znao, zašto da ne bih odložio taj život kao zamazanu košulju«. Uistinu, ako ne priznamo osobnog Boga, onda ne samo sav svemir nema smisla, nego je osobito besmislena i pojava ljudskog rola sa svom njegovom kulturom, rvanjem, čežnjama i hlepnjama, jer će sve to jednom kod ohlađenja naše zemlje utonuti u vječno ništa.

Dr. G. Hauser (Erlangen),
sveučilišni profesor.

